

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШНИНГ ЖАҲОН ТАЖРИБАСИ: МУАММО ВА ИСТИҚБОЛ

Махмудов М.Ф. ТДИУ “Тармоқлар иқтисодиёти” кафедраси доценти
Бустонов М.М. Наманган мұхандислик-технология институты, “Иқтисодиёт” кафедраси доценти

Аннотация: Мақолада рақамли иқтисодиёт тушунчаси, рақамли иқтисодиётга берилған таърифлар, рақамли иқтисодиётга хос бўлған технологик ўзгаришлар, рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши аҳоли бандлигига таъсири, миллий рақамли иқтисодий хавфсизлик тизимини яратиш, ялти миллий маҳсулотдаги ахборот коммуникация технологиялари соҳасининг улуши, алоқа ва ахборотлаштиришнинг айрим кўрсаткичлари таҳлили, мамлакатимизда тармоқ ва соҳаларда фойдаланилаётган маҳсус дастурий воситалар сони таҳлили масалалари ёритиб берилган.

Калилтили сўзлар: рақамли иқтисодиёт, рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши, миллий рақамли иқтисодий хавфсизлик, дастурий воситалар, мамлакат иқтисодий кўрсаткичлари.

Рақамли иқтисодиётга ўтиш зарурати дунёning етакчи мамлакатларининг эгаллаб турган ўрни билан кузатишимиз мумкин. Бугунги кунда иқтисодий ривожланган мамлакатларда рақамли иқтисодиётнинг улуши 60-70% ни ташкил қиласди. Бу соҳада барча молиявий маблағлар ва меҳнатнинг 2/3 қисми жалб қилинган. Жаҳон ҳамжамиятининг барча ривожланган мамлакатлари ахборот технологияларини, ахборот инфратузилмасини ривожлантиришга, ахборот ресурсларини шакллантиришга, янги иқтисодий тизимнинг иқтисодий ва ижтимоий хусусиятларини ўрганишга стратегик инвестициялар киритмоқдалар.

Рақамли иқтисодиёт 20 йилдан кўпроқ вақт давомида миллий, халқаро ва минтақавий даражада дастурий таъминотни ишлаб чиқиши мавзуси бўлиб келган, унинг мақсади янги иқтисодий тизимга ўтишдан максимал фойда олиш ҳамда хавф ва салбий оқибатларни бартараф этишдан иборат.

Жамият эҳтиёжини қондириш учун зарур моддий ресурслар билан таъминлаш ва ахборот технологияларини ривожлантиришнинг стратегик устунлигига (юқори даражадаги маҳсулдорлик, ижтимоий интерфаоллик, атроф-муҳитга зарар етказиш, глобал тарқалиш ва бошқалар билан ажralиб турадиган) алоҳида эътиборни қаратган ҳолда, рақамли иқтисодиёт бизга энг катта имкониятларни яратишга имкон беришини кузатиб келишимиз мумкин.

Мамлакатда Интернетнинг тарқалиш даражаси жуда юқори - аҳолининг қарийб 88% унинг фойдаланувчилари. Аммо, халқаро хисоб-китобларга кўра, АҚШ энди бу соҳада етакчи эмас. Шундай килиб, Халқаро электралоқа иттифоқининг (ХЕИ) 2017 Интернет ривожланиш индекси бўйича мамлакат 16-ўринда

Халқаро эксперталар фикрларига күра, давлат органларини рақамлаштириш даражаси ва инфратузилмани ривожлантириш даражаси хусусий бизнесни рақамлаштириш ва рақамли технологиялардан фойдаланиш бүйічі мамлакат ахолисидан орқада қолмоқда. Айниқса қишлоқ жойларда, ахолининг 39 фоизи интернетте уланиш имкони йўқ

2016 йилда АҚШда "Рақамли иқтисодиёттіңнің тартиби" дастури эълон қилинди. Интернеттің тарқалишини ҳар томонлама кўллаб-куватлаш ва алоқа, савдо ва инновациялар учун глобал платформа ролини очиб бериш таклиф этиб келмоқда.

Хозирги вақтда Хитойда рақамли иқтисодиёттіңнің асосий тармоқлари улуси ЯИМнинг 6-7% га етади. 2016 йил охирига келиб кенг полосали уланиш хизматлари мамлакаттинг барча шаҳарларини ва маъмурий қишлоқларнинг 95 фоизини қамраб олди. Хитойда бошлангич ва ўрта мактабларнинг 85% Интернеттега уланган. Сўнгги 18 йил ичидаги Хитой томонидан экспорт қилинган АҚТ ҳажми 16 мартадан ошиди.

Миллий эксперталар рақамли иқтисодиёттіңнің ривожланиши суръатларига мувофиқ ўзгартыришга асос бўладиган қонуллари орқада қолишини таъкидламоқдалар. Бундан ташқари, инновацион тизимнинг ўзига хос хусусияти ҳам таъсир қилмоқда. Хусусан, маълумотларга эгалик ва интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш

Мамлакат АҚТнинг тўлиқ мустақиллiği тарафдори.

Хизмат кўрсатиши соҳасини рақамлаштириш мамлакат тараққиётининг асосий йўналиши бўлди. Буюк Британиядаги электрон тижорат дунёning бошқа мамлакатларига қарагандаги яхши ривожланган. Молиявий секторни рақамлаштириш даражаси ҳам мухимdir

Хозирги кунда мамлакат аҳолисининг деярли 86 фоизи Интернет тармоғидан фойдаланиш имкониятига эга. Германия дунёда биринчى бўлиб "Глобал информатион" миллӣй лойиҳаси доирасида "Ахборот инновациялар учун хом ашё сифатида" дастурининг бир қисми сифатида кутубхоналарини рақамлаштириди

Албатта, рақамли иқтисодиётга ўтиш жараёни ишлаб чиқарувчи кучлар ва ижтимоий муносабатлар тизимидағи ўзгаришлар билан боғлиқ бўлган мураккаб ҳодисадир. Бир томондан, ахборот технологиялари соҳасида улардан фойдаланишининг ижобий таъсири бироз пасайишни бошлади. Бошқа томондан, инновацион тадқиқотлар, ахборот ва телекоммуникация технологиялари соҳасида етакчи ўринларни сақлаб келмоқда.

Ушбу қарама-қарши тенденцияларнинг таъсири ва мамлакатларнинг янада ривожланиши учун энг истиқболли варианtlарни излаш натижасида рақамли иқтисодиёт соҳасидаги тадқиқотлар долзарб бўлиб келмоқда.

Халқаро электралоқа иттифоқининг (ХЕИ) 2016 йилдаги ҳисоботига кўра, АҚТ соҳасида энг ривожланган давлатлар Корея Республикаси (1-ўрин), Исландия, Дания, Швейцария, Буюк Британия, Хитой (Гонконг билан биргаликда), шунингдек Швеция, Голландия, Норвегия ва Япония. Ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш индекси бўйича мамлакатлар рейтингида (Германия 12-ўринда, АҚШ 15-ўринда, Россия 43-ўринда). Кўриб чиқилган мамлакатлар ичida Нигер АҚТ ривожланиш даражаси пастлигини қўрсатди.

Рақамли иқтисодиётнинг шаклланиши анча мураккаб, унга ўтиш учун ҳар қандай алоҳида элементларга эга бўлиш етарли эмас, чунки узоқ муддатли истиқболда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш инновацион, инсоний, технологик ва ижтимоий-иқтисодий комбинацияни талаб қиласди.

Рақамли иқтисодиётга ўтиш жараёнида кўплаб мезонларга эътибор қаратиш лозим. Жумладан, индивидуал, микро ва макро даражада ёндашмоғи лозим.

Дунё миллий иқтисодиётларини рақамлаштириш даражаси жуда катта фарқ қиласди. Уларнинг ушбу соҳадаги ютуқлари таҳлил учун ишлатиладиган мезонларга қараб ҳар хил баҳоланиши мумкин.

Қуйидаги расмларда айрим иқтисодиётни рақамлаштириш борасида етакчи ҳисобланган мамлакатларда рақамли иқтисодиётнинг ривожланиш даражаси, муаммолар ҳамда истиқболлар таҳлиллари келтирилган.

Хулоса килиб айтканда юқорида келтирилган мамлакатларда, саноат Интернети, сунъий интеллект, булутли ҳисоблаш, квант ва янги ишлаб чиқариш технологиялари, робототехника компонентлари, киберфизик тизимлар, катта маълумотлар каби рақамли технологияларни ривожлантиришга аҳамият бериб келмоқдалар.

Шунингдек, қайта ишлаш технологиялари ва симсиз алоқа, ЗД ҳамда блокчайнин каъби йўналишларга ҳам алоҳида эътибор қаратилиши рақамли иқтисодиётга ўтиш истиқболини белгилаб беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Алексеев И.В. Информационное обеспечение системы управления франчайзинговыми предприятиями / И.В. Алексеев, Е.В. Рибокене // Экономические и гуманитарные науки. – 2015. – №1 (276). – С. 105–110.
2. Брайан А. Вторая экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.obs.ru/article/1887/>.
3. Калужский М.Л. Маркетинговые сети в электронной коммерции: институциональный подход / М.Л. Калужский. – М.; Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 402 с.
4. Кунгров Д. Россиян ждет цифровая экономика. Высокие технологии способны реанимировать слабую экономику [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://utro.ru/articles/2016/12/04/1307336.shtml>.
5. Петросян А. Что нужно знать о цифровой экономике и ее перспективах- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/3063024>.
6. Цветков В.А. Реализация стратегий новой индустриализации экономики / В.А. Цветков, И.М. Степнов, Ю.А. Ковальчук // Вестник Финансового университета. – 2016. – Т. 20. – №6 (96). – С. 19–30.
7. Kelly K. New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connected world / K. Kelly. – New York: Viking, 1998. – 224 p.